

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

lijk Mozes als tweede voornaam had. Een onbeantwoorde vraag is bijvoorbeeld aan wie Julius dan wel die tweede naam Mozes ontleende. Zoals bekend kreeg Sigmund zijn tweede, Hebreeuwse naam van die van zijn kort tevoren overleden grootvader van vaderskant, Schlomo; zijn broer Alexander die van zijn overgrootvader Efraim. Als aan de traditie vastgehouden werd dat de tweede, Hebreeuwse naam die van een overleden voorouder moest zijn, dan ligt het voor de hand om voor Julius, die in de lijn van zijn moeder vernoemd was, te zoeken naar een voorouder van Amalia, die dan Mozes geheten zou hebben. Daarvan is tot nog toe niets bekend. In feite had Maciejewski zijn boek ook kunnen noemen: 'Als Mozes Julius heette...', naar analogie van Freuds: 'Als Mozes een Egyptenaar was...'. De verdienste van de veronderstelling dat *Julius* ook *Mozes* heette, is dat de beide Mozesstudies daardoor binnen het bereik van een mogelijke psychobiografische interpretatie komen. Dat is nuttig omdat het aanzet tot denken. Laat ik twee voorbeelden noemen. Men kan zich afvragen of het tweevrouwenthema — dus de splitsing tussen de biologische en psychologische moeder — niet de *noodzakelijke voorwaarde* was voor de ontdekking van het belang van het incestmotief door Freud. En verder: zou men niet veel meer gewicht moeten toekennen aan het Kaïnsmotief dan dikwijls gebeurt?

Literatuur

MACIEJEWSKI, F. (2002) *Psychoanalytisches Archiv und jüdisches Gedächtnis — Freud, Beschneidung und Monotheismus*. Wenen: Passagen Verlag.

Familieman Freud

Bespreking van

Lilly Freud-Marlé (2006). *Mein Onkel Sigmund Freud — Erinnerungen an eine große Familie*. Redactie: Christfried Tögel. Berlijn: Aufbau Verlag
ISBN 978 3 351 02630 1, 341 pp., € 22,90

HARRY STROEKEN

Mein Onkel Sigmund Freud werd tussen november 1944 en herfst 1947 in Londen geschreven, maar pas recentelijk uitgegeven. Waarom heeft dat zo lang geduurd? Blijkbaar bestond er destijds onvoldoende belangstelling voor. Het is helemaal niet onthullend of kwaadaardig, eerder iets te gewoon wellicht. Lilly Freud-Marlé is een dochter van Freuds zus Marie/Mizzi; de naam Freud heeft ze van haar vader, die een neef was van Sigmund en Mizzi. De oomzegster Lilly was een destijds bekende voordrachtskunstenares die had kunnen uitwijken naar Londen. Daar maakte zij de zestien maanden van Freud mee en na zijn dood bleef ze op de Londense Berggasse (ook Maresfield Gardens loopt bergop) komen, waar ze vooral contact had met haar tante Martha, de weduwe van Sigmund. De weergave van die gesprekken maakt op mij een authentieke indruk. De stelling van haar boek luidt: de beroemde Freud maakte deel uit van een grote familie, waarmee hij zeer verbonden was en die niet mag worden vergeten. Dit alles krijgt een extra dimensie tegen de achtergrond van de poging tot uitroeiing van het Europese jodendom door de nazi's: vier zusters van Freud, onder wie Marie/Mizzi, werden in concentratiekampen vermoord. Het beeld van haar grote, beroemde oom Sigmund wordt geïdealiseerd. Maar duidelijk wordt dat hij zeer betrokken was op zijn uitgebreide familie en iedereen met raad en daad bijstond zoveel als in zijn vermogen lag. Allerlei brieven en briefjes in dit boek

laten dat zien. Talrijke details van het huiselijke en familiale leven worden en passant beschreven. Kortom, charmante licht verteerbare kost voor de liefhebber.

Een bijna verdwenen Freudbiografie

Bespreking van

Isidor / Isak Sadger (2006). *Sigmund Freud — Persönliche Erinnerungen*.
Redactie: A. Huppke en M. Schröter.
Tübingen: Edition Diskord.
ISBN 978 3 89295 768 3, 160 pp., € 17,60
(Engelse uitgave 2005: *Recollecting Freud*.
Redactie: A. Dundes. Madison WI:
University of Wisconsin Press)

HARRY STROEKEN

Sigmund Freud — Persönliche Erinnerungen is een zeer curieus boek: Sadger — een van de oudste leerlingen van Freud — schreef het tussen 1924 en 1928. Hij liet het boek vertalen in het Engels, en de Duitse en de Engelse uitgaven lagen in de magazijnen voor de verkoop gereed voor zodra ... Freud gestorven zou zijn. Toen Freud in 1923 kanker in zijn mond bleek te hebben was de algemene verwachting dat hij geen jaar meer te leven had. Sadger begon alvast aan een biografie. Soms gebruikte hij zelfs formuleringen alsof Freud al gestorven was. Freud bleef echter tegen alle verwachting leven tot september 1939. Het bestaan van het boek moest volgens de opdracht van Sadger geheim blijven tot na de dood van Freud, maar Eitingon en Jones kregen er toch exemplaren van in handen. Ze waren woedend, want Freud werd hier een erge sadist genoemd, die ontrouw geweest zou zijn aan zijn joodse afkomst en de originaliteit van leerlingen zou hebben onderdrukt. Dat kon niet. Het boek kwam nooit op de markt en Sadger verliet de Weense

vereniging. De Duitse exemplaren werden wellicht door de nazi's vernietigd en niemand weet welk lot de Engelse uitgave beschoren was. Het boek leek van de aardbodem verdwenen, maar het elektronische bibliotheekwezen opent nieuwe mogelijkheden. Er bleek nog één exemplaar te staan in de bibliotheek van de Keio Universiteit in Tokio; vervolgens dook er nog een tweede exemplaar op in de bibliotheek van de Nationale Hebreeuwse Universiteit in Jeruzalem. Nu is het boek dan vijfenzeventig jaar later beschikbaar. Natuurlijk hopeloos verouderd, maar toch soms heel interessant.

Wat waren Sadgers motieven? Dat is moeilijk te zeggen, maar zeker is dat hij Freud enorm bewonderde en dat deze zich tolerant-welwillend heeft opgesteld ten opzichte van deze zeer moeilijke leerling. Freud noemde Sadger een fanaticus, moeilijk belast met orthodoxie, die nu in de psychoanalyse geloofde in plaats van de wet die God gaf op de Sinaï. Sadger voelde zich tekortgedaan, slachtoffer, onvoldoende erkend door collega's als een van de eerste zenuwartsen die in zee gingen met Freud toen die nog een geïsoleerde, zelfs weggehoonde zenuwarts was. Zeker is tevens dat Sadger zeer onhandig heeft geopereerd, maar dat de censuur van ijverige leerlingen als Jones, Eitingon en dochter Anna toen al onverbiddelijk was.

Wat is er inhoudelijk nog interessant aan het boek? Over allerlei onderwerpen weten wij intussen zoveel meer, maar een ooggetuige vanaf het eerste begin kan toch nieuwe dingen vertellen. Sadger was in 1895 een van de drie mannen — drie was het minimum om een college te laten doorgaan — die zich hadden ingeschreven voor de colleges van docent Freud. Hij had zich laten overhalen door Max Kahane, een leerling van Freud van het vroegste uur, met wie hij later in onmin geraakte zoals met zo velen. Sadger bewonderde de grootse redeenaar Freud, die op informele gesprekstoon de diepste dingen naar voren kon brengen. In zijn colleges was dat zo, maar ook in zijn